

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه:	میرمحمدیان، سید محمدحسن، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآورنده:	الگوی آموزش اخلاق به کودکان براساس معیارهای اسلامی (مطالعه موردی: احترام) / سید محمدحسن میرمحمدیان؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: دانشگاه معارف اسلامی، انتشارات، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری:	۲۱۲ ص.
شابک:	978-622-5358-38-6
فروست:	مجموعه اخلاق اسلامی، ۶۳.
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	تربیت کودکان - جنبه‌های مذهبی - اسلام
موضوع:	Child rearing - Religious aspects - Islam
موضوع:	احترام و تکریم - جنبه‌های مذهبی - اسلام
موضوع:	Respect - Religious aspects - Islam
موضوع:	اسلام و آموزش و پرورش
موضوع:	Islamic education
موضوع:	اخلاق اسلامی
موضوع:	Islamic ethics
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
رده‌بندی کنگره: BP۲۵۳/۴	رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۴۴
	شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۰۰۲۶۰۸۵

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «اخلاق اسلامی»: ۰۲۵ - ۳۲۱۱۰۶۵۲

صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: akhlagh@maaref.ac.ir

الگوی آموزش اخلاق به کودکان
براساس معیارهای اسلامی
(مطالعه موردی: احترام)

حجت الاسلام دکتر
سید محمد حسن میرمحمدیان

◆ تقدیم به ◆
کریمه اهل بیت علیهم السلام
که سال هاست زیر سایبان محبت اویم.

الگوی آموزش اخلاق به کودکان
بر اساس معیارهای اسلامی (مطالعه موردی: احترام)

نویسنده: سید محمدحسن میرمحمدیان
نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها
معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی
بازبین نهایی: زهرا تاجیک
طراح جلد: مرضیه دهقانزاد
صفحه آرا: سعید نائینی
ناشر: انتشارات دانشگاه معارف اسلامی
نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۴
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۸۵/۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۵۳۵۸ - ۳۸ - ۶

کلیه حقوق محفوظ است

مرکز بخش:

■ انتشارات دانشگاه معارف اسلامی: قم، بلوار جمهوری اسلامی، بین کوچه ۴ و ۶ تلفن: ۳۲۱۱۰۲۳۴

پایگاه اینترنتی: www.maaref.ac.ir * نشانی الکترونیکی: akhlagh@maaref.ac.ir

سخن آغازین

بیان چگونگی زیستن بر مدار نیکی، خوبی و شایستگی که در قالب معارف اخلاقی خود را نمایان می‌کند، از جمله مهم‌ترین معارف دینی است که در قرآن کریم و متون حدیثی مورد تأکید فراوان قرار گرفته است، تا آنجا که متون مقدس دینی اساساً هدف از بیان و تشریح احکام را تهذیب نفس - که همان غایت اخلاق است - می‌دانند. معارف اخلاقی بسان دیگر معارف، از آنجا که از سنخ شناخت و علم هستند، قابل یادگیری و آموزش‌اند و نیز از آنجا که سعادت فردی و اجتماعی افراد جامعه در گرو کنش و زیست اخلاق‌مدارانه است، شایستگی و بلکه لزوم و بایستگی آموزش معارف اخلاقی بر همگان روشن می‌گردد.

آموزش و تعلیم معارف اخلاقی همانند بسیاری دیگر از معارف، اگر در دوران کودکی به نیکی صورت پذیرد و کودکان با فراگیری این معارف تحت تربیت اخلاقی قرار گیرند، بی‌گمان شاهد تأثیری شگرف در ساختار شخصیتی افراد در تمامی طول عمر خواهیم بود. پُر واضح است که مقدمه تربیت اخلاقی، شناخت معارف اخلاقی به‌ویژه معارف اخلاقی برآمده از متون مقدس دینی است.

اثر حاضر با عنوان **الگوی آموزش اخلاق به کودکان براساس معیارهای اسلامی** (مطالعه موردی: احترام) تألیف حجت‌الاسلام دکتر سید محمدحسن میرمحمدیان بر آن است تا الگویی جهت آموزش اخلاق به کودکان براساس معیارهای اسلامی (مطالعه موردی احترام) ارائه نماید. بدین جهت ایشان کوشش نموده است تا ضمن بیان مبانی و اصول، به توصیف و تبیین تعلیم برگرفته از متون مقدس دینی در سه ساحت شناختی، عاطفی - هیجانی و رفتاری بپردازد. نوشتار پیش‌رو شامل پنج فصل به همراه نتیجه‌گیری است.

فصل اول به طرح کلیات پژوهش در ضمن عنوان شناسنامه پژوهش پرداخته است. فصل دوم نیز به مبانی و اصول آموزش اخلاقی به کودک اختصاص یافته است. فصول سوم، چهارم و پنجم نیز به ترتیب به بیان روش‌های شناختی، عاطفی و رفتاری آموزش مفاهیم اخلاقی به کودکان اختصاص یافته و در انتها نیز نویسنده به نتیجه مباحث پیش‌گفته اشاره نموده است. معاونت پژوهشی دانشگاه ضمن تشکر از زحمات علمی نویسنده گرامی، داور محترم و همچنین حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مهدی باب‌اله‌زاده، دبیر گروه اخلاق اسلامی و همکاران ارجمند در گروه پژوهشی اخلاق اسلامی و مدیریت امور پژوهشی، از اساتید، صاحب‌نظران و همه خوانندگان ارجمند تقاضا می‌کند است نظرات اصلاحی و پیشنهادهای ارزشمند خود را برای ما ارسال نمایند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۱
------------	----

فصل اول: شناسنامه پژوهش

(۴۸ - ۱۳)

الف) بیان مسئله.....	۱۵
ب) اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۲۰
ج) تبیین مفاهیم پژوهش.....	۲۱
۱. الگو.....	۲۱
۲. آموزش.....	۲۴
۳. اخلاق.....	۲۷
۴. آموزش اخلاق.....	۳۰
۵. الگوی آموزش اخلاق.....	۳۴
۶. روش‌های آموزش اخلاق.....	۳۶
۷. مفهوم کودک.....	۴۱
۸. مفهوم احترام.....	۴۵

فصل دوم: مبانی و اصول

(۹۶ - ۴۹)

الف) مبانی آموزش اخلاق به کودکان.....	۵۱
۱. توحید ربوبی.....	۵۱
۲. ابتناء آموزش اخلاق بر منابع وحیانی.....	۵۴
۳. کمال‌نهایی انسان.....	۵۷
۴. نیازمندی انسان به آموزش.....	۶۰

۵. فطری بودن اخلاق در انسان ۶۲
۶. کرامت ذاتی انسان ۶۴
۷. پیوستگی ساحت مادی و ملکوتی انسان ۶۶
- یک. ساحت مادی انسان ۶۶
- دو. ساحت ملکوتی انسان ۶۷
- سه. پیوستگی ساحت مادی و معنوی ۶۷
- (ب) اصول آموزش اخلاق به کودکان ۶۹
۱. اصل کاربست محبت در آموزش ۶۹
۲. اصل تکریم و احترام ۷۴
۳. اصل هم‌گرایی ۷۵
۴. اصل جامع‌نگری ۷۶
۵. اصل تناسب ۷۹
۶. اصل تدریج ۸۱
۷. اصل استمرار ۸۳
۸. اصل اولویت ۸۵
۹. اصل آسان‌گیری ۸۷
۱۰. اصل تقدم تزکیه بر تعلیم ۸۸
۱۱. اصل عمل‌گرایی ۹۱
۱۲. اصل جلب توجه مخاطبان در امر آموزش ۹۵

فصل سوم: روش‌های شناختی آموزش مفاهیم اخلاقی به کودکان

(۹۷ - ۱۲۲)

- مقدمه ۹۹
- (الف) اصلاح جهان‌بینی کودک درباره ارزش‌های اخلاقی ۱۰۰
- (ب) ایجاد شرایط معرفت در کودک با توجه به نتایج منطقی رفتار ۱۰۵
- (ج) گفت‌وگوی هدفمند اخلاقی ۱۱۲
- (د) تبیین معرفتی حوزه‌های عاطفی و رفتاری براساس معیار اخلاقی ۱۱۸
- خلاصه و جمع‌بندی فصل ۱۲۱

فصل چهارم: روش‌های عاطفی آموزش مفاهیم اخلاقی به کودکان

(۱۲۳ - ۱۶۰)

- مقدمه ۱۲۵
- (الف) احترام گذاشتن به کودکان ۱۳۰
۱. استفاده از گزاره‌های تصویری ۱۳۵

۱۳۷.....	۲. استفاده از گزاره‌های رفتاری
۱۳۹.....	ب) ابراز محبت نسبت به کودکان
۱۴۱.....	۱. محبت کلامی
۱۴۴.....	۲. محبت نوشتاری
۱۴۸.....	ج) تشویق کردن
۱۵۶.....	د) داستان‌گویی
۱۵۹.....	خلاصه و جمع‌بندی فصل

فصل پنجم: روش‌های رفتاری آموزش مفاهیم اخلاقی به کودکان (۱۹۴ - ۱۶۱)

۱۶۳.....	مقدمه
۱۶۴.....	الف) گوش دادن به سخنان کودکان
۱۶۶.....	ب) بازی با کودک
۱۷۵.....	ج) روش بهره‌گیری از محیط مناسب
۱۸۰.....	د) روش بهره‌مندی از گروه هم‌سالان
۱۸۲.....	هـ) روش الگوی‌سازی عملی
۱۸۹.....	و) روش تکرار و استمرار
۱۹۲.....	خلاصه و جمع‌بندی فصل

نتیجه

(۲۰۴ - ۱۹۵)

۱۹۹.....	الف) ابتناء آموزش اخلاق بر منابع وحیانی
۲۰۰.....	ب) ارائه بهترین الگوها در آموزش اخلاق اسلامی
۲۰۱.....	ج) آموزش اخلاق مبتنی بر عمل‌گرایی
۲۰۲.....	د) جامع‌نگری آموزش اخلاق براساس سه ساحت وجودی انسان: بینش، گرایش و کنش
۲۰۳.....	هـ) ضمانت اجرایی داشتن آموزش در اخلاق اسلامی

منابع و مأخذ

(۲۱۲ - ۲۰۵)

مقدمه

کودک انسان، وجودی خالی و اثرپذیر برای آموزش دارد. از آنجایی که رویکردهای مختلف آموزشی، برای اهداف خاص خود با توجه به مبانی و اصولی که در نظر می‌گیرند، الگوهایی را برای آموزش اخلاق برای کودکان پیشنهاد می‌دهند، از این نگاه، نظریه اخلاق اسلامی دارای اهمیت است. با توجه به مبانی، اصول و روش‌هایی که از آیات و روایات به‌ویژه سیره و سخن معصومان علیهم‌السلام به دست می‌آید، می‌توان به الگویی برای آموزش اخلاق به کودکان اشاره و آن را از منابع دینی استخراج نمود. این الگو را با توجه به نوع فراوانی و اهمیت بحث احترام می‌توان در این مفهوم اخلاقی، با توجه و تأکید بیشتری بررسی نمود.

با توجه به موضوع تحقیق - الگوی آموزش اخلاق به کودکان براساس معیارهای اسلامی (مطالعه موردی: احترام) - بعد از بیان شناسنامه پژوهش در فصل اول، مبانی و اصول الگوی آموزش اخلاق به کودکان در فصل دوم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

توحید ربوبی، ابتناء آموزش اخلاق بر منابع وحیانی، کمال نهایی انسان، نیازمندی انسان به آموزش، فطری بودن توحید در انسان، کرامت ذاتی انسان، پیوستگی ساحت مادی و ملکوتی انسان ازجمله مبانی الگوی آموزش اخلاق به کودکان خواهد بود. همچنین اصولی مانند، اصل کاربست محبت در آموزش، اصل تکریم و احترام، اصل هم‌گرایی، جامع‌نگری، اصل تدریج، اصل استمرار، اصل تناسب، اصل اولویت، اصل آسان‌گیری، اصل تقدم تزکیه بر تعلیم، اصل عمل‌گرایی و اصل جلب توجه مخاطبان، ازجمله اصولی هستند که در فصل دوم به آنها اشاره خواهیم کرد.

با توجه به سه ساحت بینش، عاطفه و رفتار در انسان‌ها، در فصول سه‌گانه بعدی به روش‌های آموزش اخلاق به کودکان در این سه گستره خواهیم پرداخت؛ به‌گونه‌ای که در فصل سوم، روش‌های شناختی آموزش اخلاق به کودکان مدنظر قرار خواهد گرفت.

اصلاح جهان‌بینی کودک درباره ارزش‌های اخلاقی را می‌توان به‌عنوان یکی از موارد این فصل

نام برد؛ زیرا آموزش و تربیت اخلاق اسلامی، مبتنی بر منابع وحیانی و نوع نگاهی که منابع دینی از جهان و انسان ارائه می‌دهند است؛ همچنین تأثیر کارهای دنیایی در آخرت انسان از نکته‌هایی است که اگر ارزش و اهمیت آن در بحث احترام برای کودکان مشخص شود، با بالا رفتن این بینش و شناخت در کودکان، آنها به راحتی می‌توانند در مصادیق مختلف احترام، آن را از خود بروز دهند.

ایجاد شرایط معرفت در کودک با توجه به نتایج منطقی رفتار، گفت‌وگوی هدفمند اخلاقی و نیز تبیین معرفتی حوزه‌های عاطفی و رفتاری براساس معیار اخلاقی از مواردی است که می‌تواند بینش کودکانمان را در مواجهه با مفهوم اخلاقی «احترام» افزایش دهد و با توجه به مصادیق مختلف احترام که در قسمت‌های مختلف به مواردی از آنها اشاره می‌کنیم، این مفهوم اخلاقی را می‌توان در کودکان نهادینه کرد.

در فصل چهارم به روش‌های عاطفی آموزش اخلاق به کودکان خواهیم پرداخت. احترام گذاشتن به کودکان، ابراز محبت کلامی و نوشتاری نسبت به کودکان، تشویق کردن و داستان‌گویی از روش‌های عاطفی آموزش اخلاق به کودکان خواهد بود که با این روش‌های عاطفی می‌توانیم مفهوم اخلاقی احترام را در مصادیق مختلف آن برای کودکان بیان کنیم و عاطفه و احساسات آنها را نسبت به این مفهوم اخلاقی برانگیزانیم.

گوش دادن به سخنان کودکان، بازی با کودکان، روش بهره‌گیری از محیط مناسب، روش بهره‌مندی از گروه هم‌سالان، الگوی مناسب، استمرار و مداومت نیز از جمله روش‌های رفتاری آموزش اخلاق به کودکان خواهد بود که در فصل پنجم به آن پرداخته شده است.

در فصل ششم به عنوان جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نیز بیان کرده‌ایم که هرچند در فصل‌های سه تا پنج به روش‌های آموزش اخلاق به کودکان در سه ساحت بینش، عاطفه و رفتار پرداخته شد، اما از روش‌های معصومان علیهم‌السلام آنچه برداشت می‌شود این است که آنها همه ابعاد وجودی انسان را با هم مدنظر قرار داده‌اند و به ساحت خاصی توجه ننموده‌اند و این یکی از ویژگی‌های خاص منابع دینی است که با نگاه همه‌جانبه به انسان، رابطه میان عوالم هستی را مورد توجه قرار داده و با نگاه خاصی که به جهان و انسان دارد، او را به انتخاب الگوهای مناسبی راهنمایی کرده تا در سایه پیروی از این الگوهای عینی و عملی، فقط به گفتمان محض اکتفا نکنند و بتوانند با مصادیق احترامی که در سیره و سنت این معصومان علیهم‌السلام قرار دارد، راه هدایت را به درستی طی کرده و به کمال نهایی خود برسند.